

Asia: VN/18459/2025

Lausuntopyyntö Väestönsuojan käyttöönotto- ja käyttö -yleisoppaasta

Yleiset huomiot

Voitte kirjoittaa yleiset huomionne lausuntopyynnöstä alla olevaan kenttään.

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua Luonnoksesta Väestönsuojan käyttöönotto ja käyttö -yleisopas. Lausunnossa Pelastakaa Lapset tarkastelee opasta lasten, nuorten ja lapsiperheiden tarpeiden ja oikeuksien näkökulmasta. Sen lisäksi esitetään muutamia muita huomioita.

Lapset ovat kriisi- ja häiriötilanteissa erityisen haavoittuvassa asemaassa ja kärsivät niistä tutkitusti eri tavoin kuin aikuiset. Oikea-aikaisella tuella, perusteellisella varautumisella ja lasten erityistarpeiden huomioimisella voidaan merkittävästi lievittää häiriötilanteiden vaikutuksia lapsiin. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsen edun on oltava ensisijainen lapsia koskevissa toimissa. Sopimus velvoittaa valtioita siihen, että kaikki lapset saavat tietoa ikä- ja kehitystasoisesti sekä huomioimaan esimerkiksi heidän äidinkieltensä ja vammansa. Lasten ja lapsiperheiden erityistarpeet tuleekin huomioida väestösuojissa kattavasti ja konkreettisesti, jotta lapset saavat poikkeustilanteissa tarvitsemansa tuen, tiedon ja avun.

Väestönsuojan käyttöönotto- ja käyttö -yleisoppaan sisältö

Voitte kirjoittaa huomionne Väestönsuojan käyttöönotto- ja käyttö -yleisoppaan luonnoksesta alla olevaan kenttään.

2.3 Kenelle väestönsuojat on tarkoitettu?

Pelastakaa Lapset pitää hyvänä, että oppaassa todetaan selkeästi, että väestönsuojaan voi suojautua tilassa asuvien, työskentelevien ja oleskelevien lisäksi kuka tahansa suojautumista tarvitseva, kunhan ei vaaranna muiden suojassa olijoiden turvallisuutta. Opas nostaa myös hyvin kansainvälisten sopimusten linjaukset siitä, että väestönsuojaan tulee ottaa sisään henkilöitä niin kauan kuin siellä on tilaa. Käytännössä tämä voi edellyttää tarkkaakin seuranta suojaan tulevista ja lähtevistä

henkilöistä, mutta siitä ei ole oppaassa ohjeistusta. Oppaassa olisi hyvä selventää sisäänpääsyä suojaan mahdollisessa ruuhkatilanteessa.

Pelastakaa Lapset korostaa, että väestönsuojien esteettömyys on erittäin tärkeä ja etukäteen suojakohtaisesti varmistettava tai korjattava asia. Väestönsuojien teknisten järjestelyjen (esim. sulkuovet ja muut raskaat ovet, kynnykset) olisi oltava mahdollisimman esteettömät. Kohdassa 5.2 Väestönsuojiiin siirtyminen mainitaan apua tarvitsevien henkilöiden ohjaaminen, kävelyn avustaminen, kantaminen, nostaminen ja apuvälineet, kuten kynnysten liuskat. Näitä asioita on tärkeää huomioida, kun suunnitellaan suojaan liittyviä tehtäviä (kohta 5.1).

Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että oppaassa on mainittu opaskoirat ja avustajakoirat poikkeuksena lemmikkeihin, joita ei voi tuoda suojaan.

2.4 Väestön varoittaminen ja suojautuminen

Viranomaisen vaaratiedote tulee antaa kielilain mukaisesti suomeksi, ruotsiksi ja saamelaiden kotiseutualueella lisäksi saamen kielellä. Jos väestönsuojan todennäköisiin suojautujiin kuuluu esimerkiksi turisteja tai maahan hiljattain muuttaneita, on hyvä varautua viestimään suojan käyttöönotosta ja käytöstä selkosuomen lisäksi myös englanniksi tai muilla kielillä.

Tiedotuksessa voitaisiin hyödyntää mahdollisuuksien mukaan muiden suojautujien kielitaitoa sekä käännössovelluksia ja selkosuomea. Selkosuomen käyttö suojautumisen eri vaiheissa ohjaamisessa ja tiedottamisessa auttaa monia maahanmuuttajataustaisia sekä eri-ikäisiä lapsia ja nuoria. Lapsia ei tule lähtökohtaisesti käyttää tulkkeina, jollei tilanne ole akuutti eikä muuta keinoa ole.

2.5. Mitä suojautujan kannattaa huomioida?

Oppaan listaus väestönsuojaan mukaan otettavista henkilökohtaisista tarvikkeista (s. 12) huomioi väestön yleiset perustarpeet ja ajanvietossa auttavat asiat. Listaan olisi tärkeää lisätä oppaalla toisessa kohtaa (s. 9) mainitut henkilökohtaiset lääkkeet.

Vauva- ja pikkulapsiperheitä on hyvä ohjeistaa ottamaan välttämättömät lastenhoitotarvikkeet mukaan, mikäli niitä ei löydy väestönsuojasta. Perheitä voi muistuttaa ottamaan mukaan esimerkiksi pikkulasten ruokaa, vaippoja, unilun, ajanvietettä lapsille sekä muita perheelle välttämättömiä tarvikkeita. Perheille olisi hyvä kertoa, voiko suojaan ottaa mukaan esimerkiksi vauvan koppaa tai pienen lapsen vaunuja vai tuleeko ne esimerkiksi tilan ahtauden tai paloturvallisuuden takia jättää

kotiin tai suojan ulkopuolelle. On myös hyvä huomioida, että lapsiperhe voi tarvita tarvikkeiden takia hieman keskivertoa enemmän tilaa suojassa, jos tarvikkeita voi ottaa mukaan.

Suojaan tulijoita on hyvä muistuttaa, että suojassa ei välttämättä ole tilanteesta ja suojan varustuksesta riippuen verkkoyhteyttä koko aikaa tai sen käyttöä voidaan rajoittaa. Myös puhelinten tai muiden sähkölaitteiden lataaminen voi olla rajoitettua, jos pistorasioita ei ole riittävästi tai sähkösaannissa on puutteita. Erityisesti lasten ja nuorten on siksi hyvä ottaa mukaan lukemista, pelejä tai muuta tekemistä, joka onnistuu ilman verkkoyhteyttä, sähkölaitteita ja pienessä tilassa.

3. Väestönsuojan käyttöönotto- ja käyttösuunnitelman laatiminen

Sivun 13 kuvassa Suojautuminen-laatikossa listataan 'Erityisryhmien tarpeet', mikä on hyvä asia. Väestönsuojan käyttösuunnitelmien laatijoita auttaisi konkretisoimaan erityisryhmien tarpeita käyttösuunnitelmiin, jos huomioitavia erityisryhmiä ja tarpeita listattaisiin oppaassa. Erityisryhmiä voivat olla esimerkiksi lapset, nuoret, vammaiset, pitkäaikaissairaat, ikäihmiset ja muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat.

4.1 Organisoituminen

Tilojen turvallisuus ja lapsiystävällisyys

Väestönsuojan toimintaa ohjaavien henkilöiden käytännön tehtäviä mainitaan oppaassa. Jo mainittujen tehtävien lisäksi olisi tärkeää huomioida erillisen ja turvallisen lasten ja nuorten toiminnan tai mahdollisuuksien mukaan tilan järjestäminen erityisesti pitkittyvässä suojautumisessa.

Oppaassa todetaan (kohta 2.5, sivu 11), että joskus suojassa voidaan joutua oleskelemaan pidempiä aikoja kuin muutama tunti ja myös yön yli. Oppaassa toisaalla mainitaan myös pitkittyneessä tilanteessa käytettävät kahdeksan tunnin tehtävä- ja lepovuorot. Kriisi- ja häiriötilanteista eri puolilta maailmaa tiedetään, että lasten hyväksikäyttö ja lapsen kohdistuva väkivalta voi lisääntyä poikkeustilanteessa.

Mitä pidemmästä yhtäjaksoista oleskelusta suojassa on kyse, sitä tärkeämpää on, että suojat ovat kaikille mahdollisimman turvallisia ja eri-ikäiset lapset huomioon ottavia. Oppaassa on jo huomioitu mahdollisuus lepoon, henkiseen tukeen ja ensiapuun. Paikalla tulee lisäksi olla turvallisia aikuisia, jotka huolehtivat, etteivät lapset jää yksin, vaikka huoltaja olisi kateissa, toisella paikkakunnalla tai huoltajan olisi hoidettava tilanteeseen liittyviä asioita ilman lasta.

Yöpymisen vaativia tilanteita varten oppaaseen olisi hyvä lisätä väestönsuojan toiminnasta vastaaville aikuisille ja suojaan tuleville vanhemmille ohjeistusta lasten, nuorten ja muiden

haavoittuvien ryhmien turvallisuuden varmistamiseksi. Tilojen ahtaudesta huolimatta olisi mahdollisuuksien mukaan tärkeää järjestää esimerkiksi erillinen nukkumatila lapsiperheille ja nuorille. Jos suojassa oleskelee tai yöpyy jostakin syystä lapsia ilman huoltajaa tai lapsia huonokuntoisen huoltajan kanssa, tulisi näitä lapsia varten järjestää erillistä tukea, esimerkiksi Vapaaehtoisen pelastuspalvelun tai suojaan koulutettujen vapaaehtoisten voimin.

Pelastakaa Lasten Lapsiystävällinen tila –toiminta (LYT) voi soveltua ainakin suuriin väestösuojiin silloin, kun suojautuminen pitkittyy eikä lapsilla ole pääsyä kouluun tai harrastuksiin. LYT on toimintamalli erilaisia kriisejä kohdanneiden lasten ja nuorten tukemiseksi. Toiminnan tarkoitus on mahdollistaa lasten kasvu ja kehitys sekä tilanteesta toipuminen ympäröivistä olosuhteista huolimatta. Toiminnasta on saatu hyviä kokemuksia kuntien valmiuskeskusharjoituksista, turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksista ja Helsingin Länsisatamasta, missä otettiin vastaan Ukrainasta pakenevia.

Opetuksen järjestäminen jatkuvassa tai pitkittyneessä suojautumisessa

Oppaan suojautumisen aikaisessa tehtävänjaossa (5.1) mainitaan opetustoiminta, mutta sen järjestämistä tai muita siihen liittyviä käytäntöjä ei ole avattu tarkemmin. Jos suojassa oleskelu pitkittyy tai on niin tiuhaan tapahtuvaa, että se häiritsee tai estää lasten koulunkäynnin, tulee tarve lasten koulunkäynnin erityisjärjestelyille tai korvaavan opetuksen järjestämiselle. Olisi hyvä selvittää väestönsuojan käyttöönoton valmistelussa, onko kunnassa esimerkiksi ennalta suunniteltu opetuksen järjestämistä keskitetysti tietyssä alueen suuressa väestönsuojassa, miten opetuksen järjestämisestä tiedotetaan väestönsuojissa olevia ja miten lapset pääsevät opetuksen pariin. Opetustilojen järjestäminen, opetustarvikkeiden saatavuus sekä opetushenkilöstön identifiointi suojautumisen aikana tulisi myös suunnitella etukäteen. Korona-ajan oppeja ja etäopetusta voitaisiin hyödyntää, mikäli verkkoyhteys toimii suojassa.

Opasluonnoksessa mainitaan väestönsuojista kertovien ohjevideoiden hyödyntäminen perehdytyksessä. Videoiden käyttö on suositeltavaa myös kouluikäisten lasten kanssa ja silloin, kun kaikki suojan käyttäjät eivät puhu äidinkielenään suomea.

4.2 Materiaalinen varautuminen & 4.3.2 Rakentaminen ja varustelu

Jos suojassa on mahdollista järjestää lapsille ja nuorille erillinen turvallinen tila, siihen olisi hyvä varautua varastoitavilla paloturvallisilla palamatoilla, joiden päällä pienemmätkin lapset voivat leikkiä. Muita tarvikkeita, kuten eri-ikäisten lasten leluja, pelejä, kirjoja, askartelutarvikkeita ja rauhoittumista tukevia tarvikkeita voi olla vaikea varastoida, mutta niitä olisi hyvä hankkia, mikäli suojassa oleskelu pitkittyy tai on toistuvaa. Lapsille suunnatuissa varusteissa on hyvä huomioida myös erityistarpeiset lapset, joista osa hyötyy esimerkiksi aistileluista ja kuulosuojaimista. Näillä voidaan auttaa osaa lapsista rauhoittumaan muutoin stressaavassa tilanteessa.

Varustelun osalta opasluonnoksessa mainitaan (4.3.2) keinoja tehdä suoja viihtyisäksi erityisesti toistuvassa tai pitkäaikaisessa suojautumisessa, mikä on myös lapsen näkökulmasta hyvä tavoite. Toistuva suojautuminen antaa mahdollisuuden täydentää suojan varustelua lasten ja nuorten tai muiden osalta alun käyttökertojen jälkeen.

4.3.1 Tilojen tyhjennys ja valmistelu

Opasluonnoksen mukaan myös pienemmissä suojissa voidaan suunnitella etukäteen, mitkä tilat varataan esimerkiksi lepäämiseen, oleskeluun ja muille toiminnoille. Lepotila voisi toimia myös pienten lasten päiväunipaikkana ja vauvojen imetystilana. Lepotila voi helpottaa myös aistiyliherkkiä tai muita, joita suojan mahdollinen häly, ahtaus, vieraat ihmiset ja lähellä tapahtuvat toiminnot voivat ahdistaa.

5.1 Suojautumisen aikainen tehtävänjako

Pelastakaa Lapset pitää erittäin hyvänä, että opasluonnoksessa on huomioitu suurten ja pienempienkin suojien erityistehtävissä tekniikkaan ja turvallisuuteen liittyvien tehtävien lisäksi lastenhoito, opetustoiminta, ensiapu ja henkinen tuki. Henkilöiden nimeäminen ja perehdytys näihin tehtäviin olisi tärkeää tehdä jo suojan käytön suunnitteluvaiheessa. Suojaa käyttävien henkilöiden mahdollisen ammatillisen ja koulutuksen kautta tulevan osaamisen lisäksi kannattaa huomioida koulutettujen vapaaehtoisten lisätuki esimerkiksi Vapaaehtoisen pelastuspalvelun kautta. Lisäksi nuoria, toisen asteen opinnoissa olevia olisi hyvä ottaa tehtäviin mukaan heidän jaksamisensa ja osaamisensa mukaan, sillä hyödylliseen auttamistoimintaan osallistuminen voi auttaa nuoria selviytymään paremmin poikkeustilanteesta.

Henkinen tuki

Suojautumiseen liittyvä syy, ympäröivä tilanne ja suojassa vietetty aika voivat aiheuttaa lapsissa ja nuorissa erilaisia reaktioita, kuten pelkoa ja ahdistusta, kun arjen rakenteet ja rutiinit ovat yhtäkkiä rikkoutuneet. Suojautumisen syystä ja tilanteesta on tarpeen kertoa lapselle ymmärrettävästi niin, että lapsen ei tarvitse itse keksimällä täyttää tietoaaukkoja. Samalla on tärkeää olla kuormittamatta lasta hänelle tarpeettomalla tiedolla tai yksityiskohdilla, ja korostaa, että suojan aikuiset ja ammattilaiset huolehtivat tilanteesta ja tekevät parhaansa.

Lapset ja nuoret tarvitsevat ikätasoonsa sopivaa tietoa tilanteesta ja suojan toiminnasta. Lasten kanssa on varattava riittävästi aikaa asian läpikäyntiin ja tarjottava mahdollisuus lisäkeskusteluun myöhemminkin, jos lapsella on tähän tarve. Tilanteen purku paikalla olevien kesken tilanteen ollessa ohi on suositeltavaa. Poikkeustilanteen päätyttyä on tärkeä varmistaa, että lapset ja nuoret saavat tilanteen jälkeenkin tarvitsemaansa psykososiaalista tukea.

5.2 Väestönsuojan siirtyminen

Suojiin siirryttäessä vanhemmat tai muut aikuiset saattavat hätääntyä, mikä voi tarttua lapsiin. Onkin tärkeää, että suojan toiminnasta vastaavat osaavat rauhoittaa ja ohjeistaa vanhempia, jotta nämä pystyvät toimimaan mahdollisimman hyvin ja olemaan lastensa tukena. Tähän voidaan tarvita koulutusta etukäteen.

Suojiin siirtymiseen liittyvässä ohjeistuksessa on myös tärkeää huomioida erikieliset väestönsuojan käyttäjät, esimerkiksi selkeällä kuvallisella ohjeistuksella ja ennakkoon tarjotulla erikielisellä ohjeistuksella.

Siirtymisessä on mainittu ovivahti, jolla voi olla rooli myös lasten tunnistamisessa ja ohjaamisessa lapsille suunnattuun toimintaan, mikäli tällaista on suojassa tarjolla.

5.4 Ohjeet väestönsuojassa toimimiseksi

Oppaassa on huomioitu hygienian merkitys infektioautien leviämisessä. Suojien erityistehtävissä (s. 31) on mainittu ensiapu. Suojien suunnittelussa olisi hyvä varautua myös ohjeistukseen tilanteessa, jossa akuutti terveysongelma ilmenee suojautumisen aikana. Esimerkiksi pienet lapset, vanhukset ja pitkäaikaissairaat voivat joutua nopeasti huonoon kuntoon, jos infektio leviää ja esimerkiksi kuivuminen olisi riskinä. Kohdassa 5.5. Varautuminen ongelma- ja vaaratilanteisiin on mainittu ensiavun antamiseen ohjeet ja välineet. Lisäksi ensiaputaitoisten henkilöiden varmistaminen suojakohtaisesti onkin erityisen tärkeää.

Kohta 'Ohjeet väestönsuojassa toimimiseksi laaditaan suojakohtaisesti ja niissä huomioidaan suojakohtaiset toiminnot, tehtävät ja erityiset ja ohjeet tai säännöt' (s. 36): tähän olisi hyvä lisätä suojaa ympäröivän väestörakenteen ja -ryhmien sekä puhuttujen kielten huomiointi. Väestönsuojan käyttäjille laadittujen ohjeiden on hyvä olla myös kuvallisina ja selkosuomeksi, mikä helpottaa niiden ymmärtämistä niin lasten kuin erikielisten käyttäjien keskuudessa.

6. Väestönsuojan käyttöönotto- ja käyttösuunnitelmasta tiedottaminen ja asianomaisten perehdyttäminen

Pelastussuunnitelmasta ja väestönsuojasta tiedottamisessa on tärkeää käyttää selkosuomea ja huomioida mahdollisten kieliversioiden tarve.

Oppaassa esitetty hyvä käytäntö väestönsuojien toimintaan perehdyttämisestä on välttämätön. Monet suojiin liittyvät tehtävät ja erityistehtävät vaativat tiedotuksen lisäksi perehdytystä, jos henkilö ei ole valmiiksi muuta kautta perehtynyt asiaan tai tehtävään.

Koulutusta järjestävinä tahoina oppaassa on mainittu SPEK, pelastusliitot ja yksityiset toiminnanharjoittajat. Lisäksi esimerkiksi Helsingissä pelastuslaitoksen ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) koulutus kalliosuojissa toimiville vapaaehtoisille on hyvä esimerkki siitä, miten vapaaehtoisia ja työntekijöitä voidaan valmentaa toimimaan erilaisissa tehtävissä kalliosuojissa poikkeusoloissa. Pelastakaa Lapset järjestää em. toimijoiden kanssa kalliosuojakoulutuksen käyneille halukkaille Lapsiturvallinen toiminta kalliosuojissa - verkkokoulutusta. Palautteen mukaan kurssi on koettu hyödylliseksi eri tehtävissä kalliosuojissa toimiville.

Salmenhaara Anna
Pelastakaa Lapset ry - Valmiustoiminta ja pakolaistyö